

Antoni Reginek

Formacja kulturalna alumnów w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach w latach 1984-1994

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 27-28, 273-278

1994-95

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS· ANTONI REGINEK

FORMACJA KULTURALNA ALUMNÓW W WYŻSZYM ŚLĄSKIM SEMINARIUM DUCHOWNYM W KATOWICACH W LATACH 1984—1994

„Niech alumni nauczą się rozwiązywania problemów ludzkich w świetle Objawienia, jego wieczne prawdy stosować do zmiennych warunków życia ludzkiego i głosić je w sposób dostępny dla współczesnych ludzi” (Dekret o formacji kapłańskiej Vaticanum II nr 16).

Poznanie spraw ludzkich, zbliżenie się do współczesnego człowieka z Ewangelią Chrystusa wymaga od dzisiejszych kandydatów do kapłaństwa dogłębnego poznania i posiadania kultury. Między człowiekiem a kulturą istnieje sprzężenie zwrotne: człowiek tworzy kulturę i sam jest przez nią stwarzany. Św. Tomasz z Akwinu wyraził to swoim zwięzłym hasłem: „Genus humanum arte et ratione vivit”. Ofiarna aż do heroizmu praca w dziedzinie myśli, sztuki i techniki stanowi zasadniczy warunek życia ludzkiego na ziemi, a jednocześnie to ludzkie życie ze swoją wewnętrzną dynamiką jest źródłem sztuki, wiedzy i techniki.

Formacja kulturalna w przygotowaniu do kapłaństwa nie znalazła swojego odrębnego, obszernego omówienia w najnowszych dokumentach posynodalnych — w adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis* i w *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, niemniej jej sens, ważność i potrzeba przejawiają się na wielu miejscach tych dokumentów. Czyż właśnie tak nie należy odczytywać apelu Ojca św. przytoczonego we Wprowadzeniu do *Dyrektorium* do takich kapłanów, którzy „bezwzględnie i w pełni przeżywają tajemnicę Chrystusa i potrafią wypracować nowy styl życia duszpasterskiego”, gdyż nowa ewangelizacja domaga się nowej gorliwości, nowych metod i nowego sposobu głoszenia i dawania świadectwa Ewangelii. Formacja kulturalna przenika i mieści się w obrębie rozwiązywanych obszernie zagadnień związanych z formacją ludzką, duchową, intelektualną i duszpasterską.

Pierwszym zadaniem formacji kulturalnej przyszłych kapłanów jest ich uwrażliwienie na piękno, które spostrzeżone i głęboko przeżyte pozostaje w duszy człowieka jako trwała wartość, trwała w wymiarze wyższym niż ten, który zapewnia zwykłą ludzką pamięć. Takiemu uwrażliwieniu służy wpiery przedstawienie filozoficznej koncepcji Piękna, pogłębianej następnie przez refleksję teologiczną.

W szczegółowym omówieniu aspektów formacji kulturalnej w minionym dziesięcioleciu przyjrzymy się bliżej takim zagadnieniom jak literatura, teatr, muzyka, sztuki plastyczne, architektura, mass media, troska o prawidłowy rozwój fizyczny i kultura bycia.

Problem związku literatury z teologią jest właściwie zagadnieniem naszych czasów, jest jednym ze znaków czasu. Coraz częściej mówi się, że literatura jest lustrem epoki nie tylko w sensie ukazywania historycznego rozwoju, lecz również jako wyraz przeżyć danej generacji. Poznaniu literatury w formacji seminaryjnej służą niewątpliwie stałe wykłady z literatury chrześcijańskiej, a także prolekcje i wykłady monograficzne, m.in. w roku akademickim 1984/85 odbywały się cykle wykładów na temat elementów religijnych w literaturze polskiej. Prelegentami byli wykładowcy z UJ w Krakowie i US w Katowicach. Pomocą w zaznajomieniu się z wielką literaturą jest łatwy dostęp do zbiorów bibliotecznych i czytelni

czasopism, ich nieustanne wzbogacanie najnowszymi pozycjami szerokiej gamy interesujących nas dziedzin. W ciągu minionego dziesięciolecia seminaryjne zbiory biblioteczne wzbogaciły się o 17 340 pozycji, czyli średnio rocznie przybawało ok. 1700 książek. W związku z wycofywaniem się fundatorów zachodnich i wzrostem kosztów utrzymania dość zauważalnie obniżyła się liczba abonowanych czasopism, w 1994 r. lista ta obejmuje ok. 150 tytułów. Z uznaniem należy odnotować inicjatywę Redakcji „Gościa Niedzielnego”, która od dziesięciu lat przekazuje gratisowo większą ilość egzemplarzy naszego tygodnika, początkowo wszystkim alumnom, obecnie jeden egzemplarz na dany pokój mieszkalny.

Sami alumni również próbują swych literackich sił w seminaryjnym periodyku „Initium”, a także na łamach „Naszej Myśli”, „Propozycji” i innych gazetek reprezentujących poszczególne zespoły zainteresowań. Zauważa się, że żywotność tych gazetek jest nierówna, w dużym stopniu zależna od aktywności samej redakcji. W minionym okresie mamy też bardziej pozytywne przykłady prezentowania twórczych możliwości studentów, np. inicjatywa podjęta w roku akademickim 1989/90 w celu wydawania własnego pisma seminaryjnego o charakterze informacyjno-kulturalnym noszącego nazwę „Magazyn Maksymalistyczny — Max”. Czasopismo to zyskało sobie dość dużą popularność, m.in. poprzez zamieszczanie aktualiiw dotyczących życia seminaryjnego. Ceną inicjatywą okazało się wydawanie Almanachu Literackiego o nazwie „Werset”, zawierającego zwłaszcza twórczość poetyką samych alumnow; z serii tej ukazywały się trzy numery w latach 1990—92. Niektórzy studenci współredagowali czasopismo młodzieżowe „Tęcza”, publikowali też artykuły na łamach „Gościa Niedzielnego” i czasopisma „Oaza”. Każda forma akademii w życiu seminaryjnym jest na ogół ubogacana utworami literackimi w formie refleksji prozodycznej lub poetyckiej. Należy z uznaniem odnotować sukces alumna III roku, Karola Tomeckiego, który zdobył I miejsce w Ogólnopolskim Między seminaryjnym Przeglądzie Wiedzy z literatury i języka polskiego, jaki odbył się w maju 1991 r. w Poznaniu.

Szczególne miejsce w dziesięcioletnim okresie formacji kulturalnej alumnow zajmuje teatr religijny, rozwijający się w oparciu o seminaryjny zespół teatralny „Scaena Apicata”, obchodzący w 1994 r. swoje dziesięciolecie działalności, prowadzony stale pod profesjonalnym kierunkiem Romana Michalskiego, aktora Teatru im. St. Wyspiańskiego w Katowicach i wykładowcy na Wydziale Wokalno-Aktorskim Akademii Muzycznej. Seminaryjny teatr przedstawił w minionym dziesięcioleciu następujące inscenizacje: dwie sztuki Wojciecha Bąka: „Piłat” i „Szawel”; następnie „Wieczernik” Ernesta Brylla; „Inny Judasz” Alberda Castillo; „Jasełka Górnośląskie” Zdzisława Pyzika (w ramach wieczoru wigilijnego); „Pieśń o krnąbrnym Jonaszu” Leona Krzemienieckiego (prezentowaną m.in. w Reptach, w Mysłowicach i w Ustroniu); ostatnio w związku ze stuleciem śmierci ks. Norberta Bonczyka przedstawiono inscenizację jego poematu „Stary kościół miechowski”. Na pierwszym Ogólnopolskim Festiwalu Teatrów Studenckich w Lublinie w 1991 r. Scaena Apicata przedstawiając sztukę „Inny Judasz” uzyskała pierwsze miejsce wśród siedmiu wyróżnień (jurorzy nie przyznali nagród). W recenzjach prasowych podkreśla się często, że przedstawienia seminaryjnego teatru są szczególnego rodzaju ewangelizacją. Wydaje się, że dla samych wykonawców praca w teatrze religijnym pod wytrawnym kierunkiem reżysera jest dużą szansą rozwoju intelektualnego poprzez bezpośrednie zetknięcie się z wielką sztuką, przez naukę dykcji, ćwiczenie pamięci i inne. Czasem jest to również połączone z pewnym ryzykiem, gdyż kleryk grający w teatrze angażuje się w tej dziedzinie dość znacznie. Wymaga to od niego wewnętrznej dyscypliny i ustawienia właściwej hierarchii wartości. Próby uaktywnienia młodzieży w dziedzinie kultury religijnej podejmowane przez młodych księży, którzy przeszli przez seminaryjny teatr, mogą stanowić potwierdzenie wartości tej dziedziny formacji kulturalnej. Dodajmy do tego jeszcze wielki wpływ tego działu na kulturę języka polskiego wśród alumnow, będąc jednocześnie wyrazem komunikacji, współmyślenia i współdziałania młodych ludzi.

Ważne miejsce w kulturze religijnej zajmuje muzyka jako jedna z najbardziej intymnych i emocjonalnych sztuk, a w odniesieniu do religii nie tylko o znaczeniu służebnym, ale i inspirującym. W formacji przyszłych kapłanów muzyka zajmuje poczesne miejsce, począwszy od chorału gregoriańskiego będącego największym pomnikiem muzyki europejskiej, poprzez gatunki i formy muzyki religijnej tworzonej z myślą o liturgii, aż po muzykę współczesną powstałą z inspiracji i zainteresowania tematyką religijną. Nie można w tej formacji pominąć fenomenu muzykalności ludowej, jaka cechuje nasz region, muzykalności przenikającej w sposób bardzo silny do śpiewu religijnego.

Muzyczne kształcenie alumnowo jest realizowane dwutorowo, podobnie jak to było w wypadku literatury. Z jednej strony studenci są odbiorcami sztuki muzycznej, z drugiej zaś jej wykonawcami. Uczestniczą w koncertach symfonicznych i oratoryjnych, w recitalach organowych, odbywających się w salach filharmonii czy w kościołach. Koncerty muzyczne odbywają się sporadycznie również w naszej auli lub w sali rekreacyjnej w formie kameralnej. W minionym dziesięcioleciu częstymi artystycznymi gośćmi byli studenci wydziału Wokalno-Aktorskiego Akademii Muzycznej pod kierunkiem p. dziekan Michaliny Growiec i p. reż. Romana Michalskiego. Strona czynna formacji muzycznej to przede wszystkim ćwiczenia wokalne odbywające się w ramach zajęć z muzyki sakralnej, jak również na dodatkowych zajęciach z chórem czy scholą liturgiczną. Do głównych zadań chóru seminaryjnego należy ubogacanie uroczystości związanych z życiem seminaryjnym. Okazjonalnie chór brał udział w Tygodniach Kultury Chrześcijańskiej oraz w Dniach Muzyki Religijnej w Katowicach.

Wyjazdowe koncerty odbyły się też w Świętochłowicach i w Przyszowicach — w jubileuszowym koncercie z okazji 80-lecia tamtejszego Chóru „Słowik” (1992 r.). Pierwsze, historyczne w dziejach seminaryjnego chóru nagranie radiowe śpiewów gregoriańskich i wielogłosowych śpiewów łacińskich zostało wyemitowane w audycji radiowej 2 grudnia 1990 r. W następnym roku katowickie radio nadało audycję pt. „Kolędować Małemu” w wykonaniu seminaryjnego chóru z międzynarodowym repertuarem kolęd; audycja została zaprezentowana radio-słuchaczom w I Święto Bożego Narodzenia. Nagranie kasyety kolędowej w 1992 r. wspólnie z zespołem muzycznym parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach stanowiło impuls do jeszcze większej aktywności zespołu. Kaseeta nosi tytuł „Kolędy najbliższe sercu”, a została wydana przez Księgarnię św. Jacka. Uczestnictwo w chórze seminaryjnym może odegrać ważną rolę w formacji kulturalnej alumnowo. Chodzi tu o wyrobienie właściwej kultury muzycznej przyszłych duszpasterzy, o uwrażliwienie na te wartości, jakie niesie z sobą muzyka w kościele, w liturgii. Od kleryków uczestniczących w chórze można oczekiwać w przyszłej pracy duszpasterskiej mecenatu w postaci troski i opieki nad chórem kościelnym, czy wręcz podjęcia wysiłku zorganizowania takiego chóru w parafii.

Upowszechnieniu muzyki w seminarium służą również audycje „Semradia”, w których prezentujemy często współczesne nurty muzyczne. Nie można z formacji seminaryjnej wyłączyć współczesnych nurtów muzyki młodej generacji. Na gruncie religijnym będzie to głównie spotkanie z rytmiczną piosenką religijną, pomocną w późniejszej katechizacji. Propagowaniem piosenki religijnej zajmuje się seminaryjny zespół wokально-instrumentalny, który w minionym okresie z powodzeniem występował w konkursach Śląskiego Sacrosongu, m.in. zdobywając puchar przechodni Biskupa katowickiego w 1990 r. za działalność. Inne ważniejsze sukcesy tego zespołu: I miejsce w Śląskim Sacrosongu w latach 1985, 1988; III miejsce w latach 1984, 1987 i specjalne wyróżnienie dla solisty Edwarda Nalepy w 1984 r.; wyróżnienie na VI Festiwalu Piosenki Religijnej „Maria Carmen '88” w Górcie Klasztornej. Dołączmy jeszcze stały udział zespołu i uświetnianie Muzycznych Spotkań u św. Krzysztofa w Tychach, w przeglądzie piosenki religijnej w Czerwionce, Knurowie, Pszowie i in., a także wieloraką formę propagowania piosenki religijnej w ramach akcji charytatywnych i powołańowych.

Obecnie grupa kleryków uzdolnionych muzycznie, a także zaangażowanych w działalność religijno-kulturalną pomaga w organizacji kolejnego Festiwalu Twórczości Religijnej Gaude-Fest w Ustroniu. To swoiste „Święto Radości”, odbywające się od 1990 r. z inicjatywy śląskich alumnów, stało się ważnym wydarzeniem religijno-kulturalnym o wybitnym charakterze ewangelizacyjnym. Ponieważ wstępne wysiłki w przygotowanie tak dużej imprezy zakłócały normalny rytm życia seminaryjnego, stąd od 1993 r. zasadnicza odpowiedzialność za organizację i sprawy przebiegu festiwalu spoczywa na specjalnie powołanym Stowarzyszeniu Artystycznym, angażującym w dużym stopniu osoby świeckie, niemniej klerycy mają w tym dziele dalej swój znaczny udział. (W pierwszych festiwalach w ich przygotowanie i przebieg było czynnie zaangażowanych ok. 80—100 alumnów pod kierunkiem diakona Tomasza Seweryna i pod duchową opieką ks. prefekta Eugeniusza Kurpasa i ojca duchownego, ks. Jana Podsiadły). Podstawowym celem festiwalu pozostaje nowa ewangelizacja współczesnego świata, a klerycy potrafili jeszcze dodatkowo połączyć misję ewangelizacyjną z działalnością charytatywną, przeznaczając uzyskane fundusze na rzecz akcji miłosierdzia. Kontynuacją idei sacrosongowej jest również „Pofestiwalowe śpiewanie”, czyli jesienny koncert piosenki religijnej przygotowywany przez organizatorów Gaude-Festu. Spotkanie takie odbyło się już m.in. w Centrum Kultury i w katowickim Spodku.

Innym ważnym osiągnięciem kulturalnego zaangażowania kleryków jest organizowanie corocznych, od 1986 r., tygodniowych Konfrontacji Kulturalnych tzw. Alumnady. Stanowi ona okazję do poznania interesujących osób z dziedziny kultury religijnej. Alumni-organizatorzy uwzględniają przy tym również potrzeby formacji duchowej zapraszając prelegentów z konferencjami o charakterze ascetycznym. Wysiłek wychowawczy przełożonych seminarium zmierza stale w tym kierunku, aby uwrażliwić seminarzystów na wartość i znaczenie osobistego zaangażowania, aby nie była to tylko impreza odbiorców, biernych widzów.

W formacji kulturalnej przyszłych kapłanów ważne miejsce zajmują sztuki piękne, zaliczane do najszlachetniejszych dzieł ducha ludzkiego. Soborowa *Konstytucja o Liturgii* św. w nr. 129 mówi, że „w czasie studiów filozoficznych i teologicznych klerycy powinni poznać historię sztuki kościelnej i jej rozwój oraz zdrowe zasady, na których mają się opierać dzieła sztuki kościelnej, aby umieli szanować i konserwować czcigodne zabytki Kościoła oraz dawać odpowiednie rady artystom, podczas wykonywania przez nich dzieł sztuki”. W wychowaniu estetycznym alumnów chodzi głównie o wyrobienie w nich właściwej oceny artystycznej malarstwa czy rzeźby. Służą temu zajęcia z historii sztuki czy konserwacji zabytków, udział w wystawach artystycznych. W latach 80. alumni zainteresowani sztuką, inspirowani przez prefekta, ks. dr Jerzego Myszoza, zorganizowali szereg wystaw plastycznych w specjalnie urządzonej Galerii „Gołębnik”. Niewątpliwą szansą ubogacenia w tej dziedzinie jest bliskość Muzeum Archidiecezjalnego i ekspozycje organizowane w tamtejszej Galerii.

Współczesna architektura naszych świątyń jest z pewnością, mówiąc językiem Soboru, „dołączeniem głosu naszej epoki do tego cudownego hymnu chwały, który w poprzednich wiekach najwięksi artyści wyśpiewali na cześć wiary katolickiej”. Jednocześnie współczesne budownictwo sakralne jest doskonałym przykładem wpływu, jaki Kościół wciąż wywiera na kulturę ogólnoludzką. Kandydaci do kapłaństwa żyją w tym nurcie, gdyż często wywodzą się z nowych parafii i są świadkami budujących się nowych kościołów i kaplic Archidiecezji. Bywa i tak, że podczas tradycyjnych wycieczek alumni zapoznają się z nowym budownictwem sakralnym, a problem artystycznego wystroju był w minionym dziesięcioleciu w centrum uwagi naszych studentów w związku ze stałym upiększaniem wnętrza dużej seminaryjnej kaplicy. W czerwcu 1994 r. została urządzona nowa mniejsza kaplica z przeznaczeniem dla grup modlitewnych. Zawsze przy takich okazjach architektki i twórcy wystroju dzielą się swoimi uwagami na temat koncepcji.

Pomocą w stałej formacji właściwego odbioru sztuki sakralnej wśród alumnów służą też specjalne sympozja. M.in. tej problematyce było poświęcone sympozjum na początku roku akademickiego 84/85.

Ważną rolę w formacji kulturalnej alumnów odgrywają środki społecznego przekazu, a ich poznanie jest nieodzownym wymaganiem w formacji intelektualnej (Dyrektorium nr 77). W minionym dziesięcioleciu wspólnota seminaryjna wzbogaciła się o dobry sprzęt audiowizualny służący tej formacji, a praca wychowawcza wskazuje na umiejętne i odpowiedzialne korzystanie z tego sprzętu. Właściwa formacja uczy również umiaru i rezygnacji nawet z atrakcyjnych filmów czy programów, zwłaszcza w perspektywie przyszłych obowiązków duszpasterskich i działalności apostołskiej. Dlatego też m.in. uwzględnia się przy wyborze programu zasadę, że zajęcia obowiązkowe—wykłady czy ćwiczenia duchowne nie mogą być opuszczane. W roku akademickim 1986/87 zorganizowano w Seminarium cykl wykładów n.t. elementów religijnych we współczesnym filmie. Wygłaszał je znawca kina Tadeusz Sobolewski. Sukcesywnie odbywały się też spotkania ze znanymi reżyserami filmowymi: Andrzejem Wajdą (1988), Krzysztofem Kieślowskim (1990) i Krzysztofem Zanussi (1991). Alumni zainteresowani filmem skupiają się w kole zainteresowań o nazwie „Kwadraty”. W ramach zaznajamiania się z tematyką środków społecznego przekazu studenci mają też możliwość bliższego kontaktu z pracą drukarską, korzystając z sąsiedztwa Drukarni Archidiecezjalnej.

Stalą troską otacza się w Seminarium rozwój kultury fizycznej, m.in. przez organizowanie rozgrywek piłkarskich („Puchar Gołębnika”, „Puchar Dziekanów”), a także zawodów lekkoatletycznych w ramach Olimpiady seminaryjnej. W roku akademickim 1989/90 nasi klerycy — sportowcy odnieśli cenny sukces wygrywając drużynowo międzyseminaryjne zawody lekkoatletyczne zorganizowane w Krakowie. Do stałych elementów rozwoju kultury fizycznej w warunkach seminaryjnych należy również uprawianie takich dyscyplin sportowych, jak koszykówka, siatkówka, tenis stołowy, pływanie. Niewątpliwym mankamentem jest tu brak sali gimnastycznej czy basenu — klerycy korzystają w tym wypadku z obiektów sportowych innych uczelni. W roku akademickim 1993/94 nasi alumni włączyli się czynnie w rozgrywki Regionalnej Ligi Międzyuczelnianej zorganizowanej przez Zarząd Środowiskowy AZS w Katowicach. Do tradycji należą też spotkania piłkarskie z klerykami Wyższego Seminarium Duchowego Ojców Franciszkanów w Panewnikach czy udział w piłkarskiej Lidze Międzyseminaryjnej.

W kulturalnej formacji alumnów nie może zabraknąć miejsca na *savoir — vivre*, czyli kulturę bycia. Już na kursie wstępnym, w cyklu wykładów i ćwiczeń przypomina się najważniejsze zasady dobrego wychowania, poprawność form towarzyskich. Przyszli duszpasterze są stale uwalniany na estetykę, zachowanie ładu, porządku w otoczeniu. W związku z obejmowaniem różnych funkcji (obsługa stołu, furty i in.) zwraca się uwagę na uprzejmość i kulturę kontaktów międzyludzkich. Doświadczenie wskazuje na konieczność stałej formacji w tej dziedzinie.

Obecność Wyższego Seminarium Duchowego w Katowicach jest szansą i zadaniem nawiązywania szerszych kontaktów z innymi uczelniami Śląska. Dekrety synodalne mówią, że zainteresowania naukowe naszego środowiska, mentalność techniczna, coraz wyższy standart życia i poziom ogólnej kultury mają swoje reperkusje w stosunku do Kościoła i w pojmowaniu problemów wiary. Wysiłki wychowawcze podejmowane w czasie minionym i obecnie zmierzają w tym kierunku, aby tego typu zmian i zapotrzebowań nie pomijać w formacji przyszłych duszpasterzy. Spotkania z przedstawicielami nauki i kultury naszego regionu są niewątpliwą szansą ożywienia aktywności dialogu pasterskiego, zgodnie zresztą z życzeniem Stolicy Apostolskiej.

Wszystkie wysiłki i sposoby kulturalnej formacji seminaryjnej, podejmowane w minionym dziesięcioleciu i planowane na przyszłość, zmierzają harmonijnie do jednego, najważniejszego celu, aby alumni „wyrabiali się na prawdziwych duszpasterzy na wzór Pana naszego Jezusa Chrystusa, Nauczyciela, Kapłana i Pasterza” (Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius* nr 4).

